

Markelo, s Chronyke



Stichting

Heemkunde Markelo

Jaargang 7

Nummer 2

Oktober 2004

Marco's Chronyke

Uitgave van de Stichting Heemkunde Markelo

Inhoud

Van de redactie	1
En dan zijn er ineens meer	2
Huize Keppels (vervolg)	8
Oud nieuws	16
Leven en werken op de boerderij	19
Twents erfgoed: Gedichten en gezegden	27
Stoelenmatters	28
Openbaar vervoer	32
Gedicht	40
Beste lezer	42

Redactieleden

Mw. W. Roodhorst, Pr.Irenestraat 13, 7475 BW Markelo,
tel. 363795

Mw. G. Stokreef-Braakman, Larenseweg 2, 7475 PW Markelo,
tel. 363009

J. G. Hidders, Rijssenseweg 12b, 7475 VB Markelo,
tel. 361833

G.J.Leferink, Tolweg 57, 7475 BH Markelo, tel. 361890

W. Schreurs, Tolweg 27, 7475 BG Markelo, tel. 361814

Stichting Heemkunde Markelo. Internet: <http://go.to/markelo>
Secretariaat: A. H. Vedders, Blauwe Torenstraat 33, 7241 BD
Lochem. E-mail: antonvedders@hetnet.nl

Van de redactie.

Marclo's Chronyke is een uitgave van de Stichting Heemkunde en verschijnt twee maal per jaar. U treft hierin artikelen aan die betrekking hebben op de historie en wetenswaardigheden van onze gemeenschap.

De Stichting Heemkunde houdt zich bezig met het opsporen, bewaren en vastleggen van alle gegevens over Markelo. Daarbij maakt ze gebruik van foto's, krantenartikelen, interviews, oude akten en archieven. Deze gegevens worden naar tijd, onderwerp en inhoud gearchiveerd en opgeslagen. Zo proberen we de geschiedenis van onze leefgemeenschap voor de toekomst te bewaren.

Voor de donateurs van de Stichting Heemkunde is Marclo's Chronyke en vertrouwd blad geworden. Om anderen, die misschien onbekend zijn met deze uitgave of er nog niet toegekomen zijn zich als donateur op te geven, kennis te laten nemen hiervan en van onze activiteiten wordt dit nummer in Markelo huis aan huis bezorgd.

Bij dit blad zult u een formulier aantreffen waarmee u zich als donateur kunt opgeven. Mocht u daadwerkelijk aan de Stichting willen meewerken dan bent u zeker welkom!

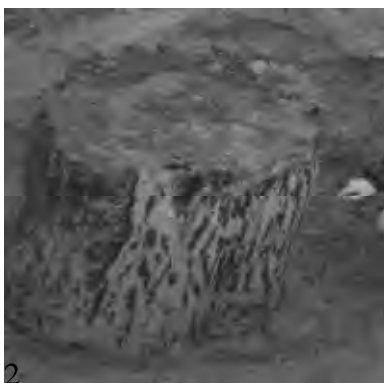


Foto van oude waterput, genomen tijdens de opgravingen op de Esch. Een voorbeeld van wat in het fotoarchief wordt bewaard.

En dan zijn er ineens meer!

Soms duikt er heel onverwachts, in een plaats waarvan je dat zeker niet kunt bedenken, een voor ons belangrijk historisch stuk op.

't Begon op een woensdagmiddag. Een telefoontje uit Middelburg, van een oud-collega: 'Hallo, met Co, hoe is het met jullie?' Na de gebruikelijke uitwisseling van informatie over het wel en wee van ieder, volgde dit gesprek: 'Ik heb iets voor jullie. Van iemand die mij goed kent kreeg ik een handgetekende plattegrond aangereikt. Hij weet dat ik gek ben op dat soort oude kaarten. Na wat speurwerk ontdekte ik de naam Markelo erop. Het blijkt een kaart te zijn waarop heel jullie woonplaats staat afgebeeld, uit 1924. Het is alleen jammer dat de bovenkant, omdat de kaart opgerold heeft gelegen en onbeschermd was, nogal beschadigd is.



Bovenkant van de kaart, de O van Markelo is nog net leesbaar.

Hij is gevonden op een zolder van een voormalig hotel hier in Middelburg. Hebben jullie er iets aan? De afmetingen zijn on-

geveer een meter bij ééntwintig. Ik kan hem wel naar jullie opsturen maar ben bang dat de beschadigingen dan erger worden.’ Wel, dat opsturen was dus geen goed idee en daarom maakte ik de afspraak om de kaart bij hem op te halen. Terug in Markelo bleek het een plattegrond te zijn met, naast de dorpskern, alle boerderijen voorzien van hun eigen naam erop. De kaart was getekend door H.J.Dijkink.

Toen ik het verhaal aan de heer Stoelhorst vertelde zei hij: ‘Ik denk dat we daar een afdruk van hebben in het gemeentehuis. Maar kom er even mee langs dan kunnen we er naar kijken.’ Het bleek dat het inderdaad om dezelfde kaart ging. Toevallig kreeg de Stichting Heemkunde op dezelfde dag het aanbod van de familie Rohaan om een kaart die hun oom Gerrit in 1924 had gekregen, over te nemen en te archiveren. Was dat de originele kaart van meester Dijkink? Enkele dagen later kwam J. Stoelhorst in de Welkoop-winkel Herman Rohaan tegen. Er werd even gesproken over de overdracht van de kaart, wat de meeluisterende winkelchef de kreet ontlokte: ‘maar zo’n oude kaart hebben we hier in ons kantoor aan de muur hangen’. En zo kwamen er binnen enkele dagen uit onverdachte hoeken meerdere exemplaren van de, naar we dachten, zeldzame kaart boven water.

Wat voor kaart was dat nou eigenlijk?

De plattegrond was duidelijk bedoeld voor een speciaal gebruik, immers waarom zouden er alle boerderijnamen op zijn geplaatst? Er werd mij verteld dat de kaart had gediend om routes vast te stellen. Het ophalen van melk voor de melkfabriek werd door een aantal melkrijders gedaan en om tot een goede verdeling van de routes en hoeveelheden te komen was deze kaart nodig. Iedere melkrijder wist daardoor precies bij welke boerderij hij moest zijn om de volle melkbussen op zijn wagen te plaatsen en de lege weer terug te brengen.

Meester Dijkink, die naast zijn onderwijzerschap, veel hobby's had, tekende de kaart. Wat hij als voorbeeld heeft gebruikt is niet te achterhalen. De kaart geeft in ieder geval een goed beeld van de toen aanwezige boerderijen.



Meester Dijkink zoals hij in Markelo bekend was.

Wie was meester Dijkink?

Hendrik Jan Dijkink was de zoon van Gerrit Jan Dijkink, die in 1832 werd geboren op de boerderij Sink in de Achterhoek en van Willemina Hesselink. Zij zag in 1836 het levenslicht op de boerderij Rierink, die stond nabij de Hoestinkhof in Stokkum. Gerrit Jan en Willemina trouwden in 1861. Zij stichtten in 1863 op een stuk grond dat hij van zijn ouders had gekregen een boerderijtje aan de Witterietsweg, nu bekend als KapJan. Ze kregen vier kinderen. Hendrik Jan (geb. 1861) was de oudste en bleek een heel goed verstand te hebben. De andere drie kinderen: Hendrina (geb. 1863), Jan Hendrik (geb. 1866) en Dirk Hendrik (geb. 1868) waren niet geheel volwaardig. Omdat Hendrik Jan zo goed kon leren kreeg hij de gelegenheid om voor onderwijzer te studeren. Iets dat zeker in die jaren iets uitzonderlijks was voor een boerenzoon. Zijn zuster en broers trouwden niet en overleden op resp. 47-, 53, en 37 jarige leeftijd. Gerrit Jan en Willemina hadden geen opvolgers op de boerderij en verkochten hun bedrijfje in 1885. Hij werd boerenarbeider en ging gepacht wonen op wat nu Diepenbroek heet aan de Blikstege. Gerrit Jan overleed daar in 1892 en Willemina in 1911.

Hendrik Jan had zijn vrouw niet in Markelo leren kennen, Theodora Gerharda Hofstede kwam uit Enschede. Zij kwamen in Markelo wonen, de datum daarvan is niet bekend. Bij hen woonden Theodora's moeder en zuster, en later ook nog zijn eigen zuster Hendrina tot zij in 1910 overleed.

Van 1907 tot 1910 woonden ze in het door hen gehuurde huis aan de Bergweg nummer 6. In 1910 kochten zij een woning aan de Stationsstraat nr. 23/25. Het echtpaar bleef kinderloos. Na de eerste wereldoorlog en het overlijden van schoonmoeder Hofstede namen ze een weesjongen uit het Duitse Gelsenkirche in huis. Erich van der Velde (geb. 1914) werd volgens zeggen vreselijk verwend. Dit pakte op latere leeftijd verkeerd uit want hij kon niet al te best op zijn zaken passen. In 1936 vertrok hij naar Deventer en begon een groothandel in suikerwerken. Meester

Dijkink stak daar zijn geld in en dat had voor het echtpaar desastreuze gevolgen. In 1940 vertrokken Hendrik Jan en zijn vrouw eveneens naar Deventer en werden daar uiteindelijk, naar men zegt, 'van de armen' begraven.

Meester Dijkink werd in 1882 onderwijzer en in 1892 aan de school in Elsen benoemd. Zijn schoonzuster Hofstede, eveneens onderwijzeres, kreeg ook een benoeming in Markelo. In 1901 maakte Hendrik Jan promotie en werd aangesteld tot onderwijzer aan de dorpsschool. Zijn salaris bedroeg toen al 750,- gulden per jaar.



Meester Dijkink voor zijn woning aan de Stationsstraat

Bekend werd hij echter in Markelo door wat hij na schooltijd deed. Gekleed in pandjesjas ging hij op pad om te ontdekken

hoe de bodem van Markelo in elkaar stak. Hij werd de eerste geoloog van ons dorp. Hij schreef het boek 'De Bodem van Markelo' in een tijd dat er nog nauwelijks lektuur over dat onderwerp te krijgen was.

Dat hij een echte pioniersgeest bezat blijkt uit het feit dat hij als eerste een fotocamera kocht, een bezienswaardigheid voor alle andere bewoners.

Hij was een knap man met de tekenpen want de door hem gemaakte plattegrond van Markelo voor de toenmalige voorzitter van de Coöperatieve Zuivelfabriek Gerrit Rohaan, is een stuk vakwerk.

Deze eerste kaart is nu door de familie Rohaan aan de Stichting Heemkunde aangeboden. Alle andere, ook het exemplaar uit Middelburg, zijn latere kopieën. Ze zijn wel met de hand getekend, en zeker niet minder waardevol.

Hoe er een kopie in Middelburg op de zolder van een voormalig hotel, waar volgens zeggen koningin Emma nog gelogeed heeft, is terechtgekomen is nog een raadsel. In ieder geval is hij gered van een wisse ondergang. Misschien is het zelfs de moeite waard om hem te laten restaureren. Hoewel dit een heel kostbare zaak zal blijken te zijn.

Uit bovenstaand verhaal blijkt dat het zeker de moeite waard is om te blijven zoeken naar gegevens, die het waard zijn om voor onze gemeenschap bewaard te blijven. Het is fijn als we merken dat mensen, die zelf niets met Markelo te maken hebben, de moeite nemen om ons te waarschuwen als ze iets vinden dat van belang kan zijn.

Huize Keppels, ook wel Sheelhuys genaamd

(vervolg)

Over Huize Keppels is in het nummer van april 2004 het eerste deel geschreven. Om uw herinnering op te frissen of het vervolg



Huize Keppels ein 1700.

leesbaar te maken voor hen die het nog niet zagen, een korte samenvatting hiervan.

Huize Keppels lag aan de voet van de Dingspelerberg en was een voormalige havezathe, die in 1810 is gesloopt. Het is bekend dat in de Dijkerhoek een kasteel heeft gestaan, wie er woonden en wanneer is echter vergeten. Bij graafwerk duiken wel eens resten van bakstenen of de oude gracht op. Uit oude boeken en archieven blijkt dat de havezathe adellijke bewoners kende en kunnen we nagaan hoe het er mogelijk heeft uitgezien. De naam Keppel(s) komt voor in 1495 en 1497, ene **Johan van Keppel** was toen in dienst bij de bisschop van Utrecht. De naam kwam vaker voor in Gelderland, m.n. in Laren op kasteel Verwolde en Oole.

Mogelijk is het huis Keppels ontstaan uit een graanopslagplaats, een zg. spieker, die na de 80 jarige oorlog soms werd uitgebreid voor bewoning.

Het lag op een perceel nabij de Larenseweg.

In 1650 vinden we de naam **Henrich Wichman Sr.** toe Keppels in een van de boeken van de Hervormde kerk in Markelo. Hij was Richter van het richterampt Kedingen en woonde blijkbaar op huize Keppels. Zijn trouwdatum is ook bekend n.l. 23 sept. 1623, evenals de datum van zijn tweede huwelijk op 20 sept. 1656. Als hij overleden is neemt zijn zoon, **Hendrik de jonge**, in 1657 het richterschap over en wordt later ook nog schout in Goor.

Er is een proces uit 1664 over de eigendom van het 'Goet Keppels' met Jonker van Haersolte bekend.

Blijkbaar heeft Jonker van Haersolte het proces verloren en hebben de Wichmannen het 'Goet Keppels' verkocht aan Shele, want op 29 juli 1664 huwt **Carel Otto Shele tot Keppels** in de N.H. kerk te Goor met **Agnes van Coeverden**. Zij nemen hun intrek in het huis Keppels bij Markelo. Carel Otto Shele is 17 februari 1635 geboren op het Weleveld, een havezate bij Zenderen.

Enkele jaren geleden is de gracht op deze historische plek weer uitgegraven. Met de grond uit de gedempte gracht kwam ook een windvaantje te voorschijn.



Mogelijk was Carel Otto de bezitter van dit vaantje omdat ze maar korte tijd in de mode zijn geweest en dat was juist in die jaren.

Carel Otto was de tweede zoon van Gosen Heydenrijk Shele en Elisabeth Agnes Schade tot Ilhorst. Zijn oudere broer Sweder Christoffel, die op 1 september 1632 werd geboren, blijft op het Weleveld wonen. Hij is getrouwd met Judith Margaretha van Coeverden, een zuster van Carel Otto's vrouw Agnes. Blijkbaar hadden de jongens maar een koets ter beschikking om naar hun verkering te gaan.



Het Weleveld.

Het Weleveld was in die tijd een zeer vooraanstaand riddergoed en is een van de oudste havezaten. Er is veel over dit kasteel beschreven, mede dankzij Carel Otto's grootvader Sweder Shele omdat die jarenlang een huiskroniek bijhield. Door de Shelefamilie werd de lutherse leer naar Borne gebracht.

In 1664, het jaar van Otto's huwelijk met Agnes van Coeverden van de Stoevelaar, wordt hij beleend met de Venebrugge en ook daar ten landdage verschreven. Hij heeft dit te danken aan zijn

bekende oom Rabo Shele. Die oom was in 1662 overleden en had de Venebrugge in achterleen van Gosen Heydenrijk de vader van Carel Otto. Rabo Herman was de geroemde en geleerde van zijn familie, stierf ongehuwd op 42 jarige leeftijd, was drost van IJsselmuiden en woonde als staatsman de onderhandelingen over de Vrede van Munster bij.

Carel Otto kan dus aanspraak maken op de titel –Heer van Venebrugge-. De Venebrugge was oorspronkelijk een versterking van de bisschop van Utrecht en tevens een havezate bij Hardenberg. Verder is hij krijgsoverste en lid van de Admiraliteit in Rotterdam. Veel is over hem niet bekend, mede door zijn vroege overlijden. Hij wordt genoemd bij de verkoop van turfwinning in Notter bij Wierden en ook bij het beslechten van een geschil tussen Adriana van Hetterschey en Wolter van Coeverden. In Markelo ondertekent hij als ouderling op 8 februari 1675 een stuk waarin goedkeuring gevraagd wordt voor de benoeming van Wilhelmus Sertorius als predikant te Markelo. Na elf jaar huwelijk sterft hij kinderloos op 17 oktober 1675. De kerk in Goor vermeldt:

‘Carel Otto Shele toe der Venebrugge, overleden op 15-9-1675 te Markelo, sterft na lange quininge en getrouwe diensten voor ’t vaderlant te water en lande, capitein. Begraven te Borne in ’t graf zijner vaderen.’

Na zijn dood tracht Agnes, zijn weduwe, de Venebrugge te verkopen, wat grote problemen geeft onder Sheles erfgenamen. Agnes is de dochter van Borchard van Coeverden een kolonel in Staatsen dienst, geadmitteerd in de Ridderschap op 16 maart 1641 het jaar waarin hij ook overlijdt, en Anna Catharina Ripperda van het Weldam. Zij neemt waarschijnlijk na Otto’s dood haar moeder Anna in huis op Keppels. Anna overlijdt daar want de kerk in Goor vermeldt dan: *‘Anna Catherina Ripperda, overleden op 3-8-1677 te Markelo, sterft op vrijdach met den avont die oude vrou van Stuverler opt Keppels tot Marckel. Begraven op 9-8-1677 te Goor.’*

Er is een brief in het archief van Weldam bewaard gebleven door Anna Catherina geschreven aan Borchard van Coeverden i.v.m. het overlijden van haar broer:

'Nadien het Godt almachtich heft belieft tot mijn groote droeffenisse mijnen seer lieven broeder den WelEd. Gestr. Jan Ripperda van Weldam en Olidam in sin leven Drost van Twente op donderdach den 29 september tot Deventer op 's lants bijeenkumpsten meede vergadert des avonts omtrent 5 uyr met een subijten flauwicheit te besoecken welke sich hoe langer hoe meerder verergerde soo danich dat sijn WeEd Gestr. op volgende vrijdach 's morgens too 5 uyr met een goet verstant en seer wel bereyt Christlick in den Heere aldaer tot Deventer is ontsliepen. So ben ick geresolviert het verstorven lichaam op woensdag den 19 october anstaende des voormiddages te 9 uyr in de Kercke tot Goor nae Christlicken manieren ter aerden te bestaeden, is also sulx mijn diepst vrientlick versoeck det de WelEd. ten selven daege tijtlick alhijr op het huys Weldam gelieve t'er schijnen om mijnen nu in den Heeren salichlick rustende broeder die leste eer te bewijzen en het doede lichaam ter rust kaemen helpen geleyden waer toe mij verlatende bevele (.....) WelEd. in Godts protectie datij

Weldam den 3 October 1653

*(Uw) Wel Eedelgeboren Dienstwill. Nichte
Anna Reppeda*

Deze brief is geschreven voordat Anna op Keppels woonde. We willen hem u niet onthouden. Het is een voorbeeld van hoe gelovig de mensen in die tijd waren en hoe uitvoerig alles in zo'n rouwbrief werd vermeld. Wat ook opvalt is dat Jan Ripperda op 30 september overleed en pas op 19 oktober in de kerk van Goor werd begraven. Het gebeurde in die tijd vaker dat rijke, adellijke personen zo lang boven aarde stonden. Is de uitdrukking 'rijke stinkerds' zo ontstaan?

Na de dood van haar moeder, in 1677, blijft Agnes tot 1711 op Huize Keppels wonen. Blijkbaar was er in die tijd nog geen sprake van een goed weduwenpensioen aangezien in 1685 'Agnes van Coeverden, douairière Sheels, vrouwe tot Vennebrugge' het erve Hoestink in Stokkum verkoopt (het huidige theehuis). Als andere bezittingen van haar worden nog genoemd: het erve Hulsbeke (zie boek Markelo's Dorpsgeschiedenis van J.Stoelhorst) en de boerderij Kraaijenzang, die dicht bij Huize Keppels aan de Larenseweg stond en in de tachtiger jaren van de vorige eeuw is afgebroken.

Een Heer de Mahony wordt in 1711 op Keppels genoemd .

In 1713 worden **Nicolina Judith** en **haar zuster Agnes Maria van Keppel** lidmaat van de kerk in Markelo en komen bij hun oudtante op Huize Keppels wonen. Het zijn kleinkinderen van Agnes broer, Jacob van Coeverden. Zijn dochter Aleida Isabella was gehuwd met Arnold Ludolf Keppel van Odinck.



Aleida Isabella Keppel

Dit echtpaar laat, als ze beiden in 1696 overlijden, zeven minderjarige kinderen na. Hun oom Derk Frederik van Keppel brengt ze groot op Huize Odinck, dat gelegen is bij Winterswijk net over de Duitse grens bij de plaats Südlohn. Twee van hen komen dus in 1713 bij hun oudtante Agnes op Huize Keppels wonen. Agnes sterft een jaar later in 1714.

Agnes Maria van Keppel huwt 10 juli 1714 met Hendrik Gerhard van Laer tot Laerwolden uit Duitsland en verlaat Huize Keppels. Haar zuster, **Nicolina Judith**, geboren in 1686, trouwt in 1714 (de ondertrouw is op 14 oktober in Markelo ingeschreven) met **Cornelis Jacob de Mahony tot Boekelo**, die op 8 november 1685 te Hengelo is gedoopt.



Hij is de zoon van Jeremias de Mahony en Anna van Aerssen. Zijn naam komt in 1706 voor als student in Utrecht en in 1713 is hij luitenant-kolonel. Waarschijnlijk is hij de Heer de Mahony, die in 1711 als verblijvend op Keppels is genoemd. Dit paar blijft na hun huwelijk op Huize Keppels wonen. Twee van hun vier kinderen worden in Markelo gedoopt:

Cornelia Johanna op 26 juli 1717. (Zij overlijdt in Zwolle op 29 april 1787 en wordt te Enschede begraven).

En **Jeremias Arnold** op 6 februari 1718. Hij wordt eveneens militair, huwt op 9 september 1763 met Elisabeth Judith van Munchausen en sterft op 9 december 1780 te Boekelo. Ook hij krijgt zijn laatste rustplaats in Enschede, en heeft dan de rang van kolonel.

De beide andere kinderen worden in Hengelo gedoopt: de jong overleden **Georg Jacob** op 29 augustus 1719 en **Isabella Mechteld** op 6 april 1721. Zij overlijdt op 14 november 1791 in Zwolle en wordt ook in Enschede ter aarde besteld. Kennelijk heeft de familie De Mahony niet langer dan hooguit vijf jaar op Huize Keppels gewoond.

Dat bij deze familie steeds de plaatsen Hengelo, Enschede, Boekelo en Zwolle worden genoemd komt doordat ze beleend zijn met de havezate Boekelo. Gedurende de zomer wonen ze hier ook, maar in de winter verblijven ze in een fraai huis aan de Blijmarkt in Zwolle.

Nicolina Judith van Keppel (mevrouw De Mahony) overlijdt in 1753 en haar man, inmiddels generaal geworden, Cornelis Jacob in 1762. Hun zoon **Jeremias Arnold** wordt in 1762 beleend met de havezate Boekelo en erft van zijn moeder het 'halve Huize Hengelo'.

Huize Keppels krijgt na de familie De Mahony omstreeks 1721 de familie **Van Hopberg** als bewoners. **Christopher van Hopberg** en **Maria Elisabeth van Plettenburg** zijn in 1721 in ondertrouw gegaan. Van hem is alleen bekend dat hij op 18 maart 1688 is geboren en dat hij al voor 3 mei 1735 moet zijn overleden. Maria Elisabeth ziet in Groenlo het levenslicht en wordt daar gedoopt op 11 november 1688. Zij is de dochter van Caspar Dietrich van Plettenburg, Heer van Marlhulzen, Langeney en Lehnhausen en Anna Geertruid des HHR, Barones van Palland-Keppel. Als Christoher is overleden hertrouwt Maria Elisabeth op 29 november 1740 met **Johannes Hermannus Luyken**.

Uit haar eerste huwelijk zijn op Huize Keppels twee zoons geboren: **Johannes Fredericus van Hopberg**, op 20 april 1721 en in Markelo gedoopt op 28 april. Hij wordt genoemd als sous-luitenant in de compagnie van Knuth op 25 maart 1748 en in 1765 is hij luitenant in het regiment van Aeronius te Namen. Hij sterft in datzelfde jaar.

De tweede is **Christiaan van Hopberg**, geboren 30 april 1724 en ook in Markelo gedoopt. Hij wordt sous-luitenant in het regiment Baden Durlach, trouwt 20 juli 1769 te Wezepe met **Hendrika Wilhelmina van Hummel** en overlijdt daar in september 1777.

Hendrika Wilhelmina van Hummel, geboren 2 september 1731 te Groenlo, hertrouwt in diezelfde plaats op 21 december 1779 met **Philip Christoffel Christiaan Keller**, een chirurgijn-majoor en weduwnaar van Susanna Elisabeth Sultpack.

Veel namen passeren zo de revue toch blijft veel verborgen.

Om met de woorden van Hendrik Odink te spreken: ‘Tal van edellieden en jonkvrouwen leerden we kennen, maar we zouden zo graag iets meer weten dan alleen hun namen en beroep. Zeker, iets over hun doen en laten en over hun hebben en zijn werd ons duidelijk, maar het is zo weinig.’ Hebben ze bijvoorbeeld op geestelijk gebied hier invloed uitgeoefend? Ze bezaten zelfs een eigen bank in de kerk hier in Markelo.

In het volgende nummer meer over Keppels en haar bewoners.

Oud Nieuws

We diepten uit oude publikaties de volgende berichten op:

Uit het Twetsch Zondagsblad:

21 januari 1920

Het schijnt dat men hier de mollen als schadelijke dieren voor den land- en tuinbouw beschouwt, ten minste men heeft nooit moeite gedaan om b.v. de vreemde mollenvangers, die hier al eenige jaren achtereen verkeerden, te weren. En nu er f. 1.- per

stuk voor mollen betaald wordt, wordt het vangen hoe langer zoo drukker. Personen die anders op daghuur in boeren of ander werk gingen, gaan nu mollenvangen; daarmee kunnen ze enorm veel meer verdienen. Nu 't in de hooi en weilanden niet 'vetter' wordt, wordt dit werk ook al uitgeoefend in bouwland, o.a. in opkomende rogge. 't Wordt mooi!!!

Van bekeuringen hebben we nog niet vernomen. We zullen eens zien, of de boeren dat wegvangen over een jaar nog zoo zullen toelaten.

Februari 1920

18 Febr. Dinsdagmiddag om ongeveer één uur kwamen hier twee varkenskoopers van de buurt Borkeld van de markt te Diepenheim terug en hielden halt bij den bakker J., paard en kar voor de deur latende staan, terwijl zij binnenshuis gingen. Om ruim vijf uur stonden paard en kar daar nog, zonder dat het arme dier, dat druipnat van zweet was geweest, iets droogs of nats had gehad en zonder dek. Te laat werd er aan gedacht de politie te waarschuwen. Toen deze kwam waren de kooplui vertrokken. Misschien hadden ze – hoe doodnuchter?? Ze ook waren – lont geroken.

Maart 1920

Het nieuwe uurwerk voor onzen toren is aangekomen – door de firma Eijsbouts te Asten (N.-B.) geleverd. – Met het monteeren daarvan zal spoedig een aanvang worden gemaakt. Aan de wijzerplaten zijn nu één wijzer, die de uren en één die de minuten aangeeft aangebracht. Deze wijzers zijn mooi verguld. Als nu de platen niet worden opgeknapt – we vernemen, dat daar niets aan zal worden gedaan, maar kunnen 't niet geloven – dan lijkt dat wel wat, als 'een vlag op een modderschuit'. Met het verhanhen der klokken is men reeds goed op dreef; deze kunnen nu veel gemakkelijker worden getrokken. De groote klok o.a., waar anders 4 á 5 man voor noodig was, kan nu door één en zeer gemakkelijk door 2 personen worden bediend.

27 februari 1921

Gisteravond (Zondag) kwamen hier 8 motorwielrijders, vlak achter elkaar, in woeste vaart – richting Holten-Goor – door het dorp; de karren zelfs niet voorzien van licht. Op dat moment was geen veldwachter aanwezig, maar al was er een geweest, dan toch zou moeilijk van bekeuring sprake hebben kunnen zijn. Door de razende vaart was er geen kans letter en nummer op te nemen.

19 augustus 1923

Zondag 10 Aug. A.s. hoopt de landbouwersknecht Christiaan Kranenberg, beter bekend onder den naam “Eertink Kris”, zijn 90sten verjaardag te vieren. Hij is op ’t oogenblik een van de oudste inwoners onzer gemeente en geniet nog steeds een buitengewone goede gezondheid, gepaard aan de hem nog steeds besielende werklust.

Als 10-jarige knaap trad hij in dienst van de familie Eertink te Herike en is daar tot op heden (dus 80 jaar) onafgebroken on dienstbetrekking geweest. Lief en leed heeft hij met deze familie gedeeld en geslachten zien opgroeien en afsterven. Steeds was hij bereid – en nog – om zijn beste krachten te wijden in het belang van de boerderij. Als een bijzonderheid en als bewijs van zijn prestatie melden we, dat de krasse oude man den geheelen rooggeogst van 1923 nog heeft helpen neersikkelen. In 1913 werd hij door onze Koningin welverdiend begiftigd met de medaille voor 70-jarige trouwen dienst.

We gunnen “Eertink Kris”nog menig jaartje in de beste gezondheid met de leus: “Eere, wien eere toekomt.”

Leven en werken op de boerderij

In ons vorig nummer hebben wij geschreven over de geschiedenis van het brood. Brood kan echter niet gebakken worden als er geen graan werd verbouwd. In dit nummer willen wij daarom wat dieper ingaan over het verbouwen van granen.

De lange weg van granen

Jarenlang werd Markelo omschreven als een agrarische gemeenschap. Een dorp waarin de meerderheid van de bevolking leefde van de landbouw. Ouderen onder ons hebben dat beeld nog voor ogen en dan zien ze wuivende roggehalmen op de es, roodbonte koeien in de weide, het ophalen van hooi uit het land en in de late herfst het knollentrekken. Dat beeld is er niet meer. Het is nu overwegend mais dat men op de essen ziet en het agrarische gedeelte verandert langzaam in een toeristisch gedeelte. Wij nemen u nog even mee terug naar die wuivende roggehalmen op de es.

Tot voor de 2^e wereldoorlog beheerde de Markelose boer meestal een gemengd bedrijf. Hij verbouwde rogge voor eigen gebruik (hoofdzakelijk voor veevoer) en wat hij over had werd verkocht, haver als voer voor de paarden, aardappelen (voor eigen gebruik en ook als veevoer) en hij hield wat kippen. Het land waar de rogge afkwam werd omgeploegd en hierin werden knollen gezaaid.¹

Mesten en ploegen

Heeft de mens ooit meer energie aangewend voor iets anders dan zijn eigen voedsel? En heeft hij er niet alles voor over gehad om het werk zowel goed te verzorgen als lichter te maken?

¹ Tarwe of gerst werden in Markelo weinig verbouwd

Zo ging het ook op de kleinschalige landbouwbedrijven van toen.

Allereerst moest het land bemest worden. Dit gebeurde met mest uit de koeien- en varkensstal. Hiertoe stonden grote mesthopen bij de boerderij die dan naar het land gebracht moesten worden.² Het opladen van de mest op de wagen moest met de greep gebeuren, dus handwerk. Op het land werd de mest met een mest



Hesselink(Bekkenbouwhoesaan het omploegen van het aardappelenland. Zijn vrouwverzamelt de aardappelen die nog boven komen..

haak van de wagen getrokken en aan kleine hoopjes gezet. Deze mest werd dan met de greep uitgestrooid.³ Een deel van de mest werd in sommige gevallen ook uitgestrooid over de weiden. Dit was meestal mest van de “mothoop”, in het hedendaagse jargon de “composthoop”.

² Tegenwoordig mag er geen mesthoop meer bij de boerderijen staan, als er geen verharde ondergrond is, zodat de gier die uit mest trekt niet in de bodem kan trekken.

³ Later, toen de tractor er was, kwam hiervoor de mestverspreider en nog later de drijfmesttank.

Wanneer de mest over het land verdeeld was, kon de boer beginnen met het ploegen (zie het vorig nummer over het ontstaan van de ploeg). In onze streken gebeurde dat met een houten ploeg gemaakt van eiken, laurier of olm. De ploegschaar was van ijzer. De ploeg rustte op een soort kar waaraan een groot en een klein wiel zat. Het grote wiel ging dan door de vorige vore (sleuf), zodat de ploegvore altijd even breed en recht was.⁴ Het was de boer een doorn in het oog als de ploegvoren niet recht waren. Na het ploegen moest het land nog “verig” gemaakt worden, dat wil zeggen zaairijp. De hoeken, waar de ploeg niet komen kon, werden met de schop omgespit.

Zaaien

Rogge zaaien was vroeger voor de boer een kunst. Men hield zich stipt aan vastliggende data of men observeerde de wind en de windrichtingen. De meeste boeren steunden op eigen ervaring, rekening houdend met het klimaat, de bodemgesteldheid (in Markelo overwegend zandgrond) en het zaaigoed. De boer moest in die tijd heel wat in het oog houden want te vroeg of te laat zaaien was niet goed en was het te nat dan kon immers de graankorrel gaan rotten.

Wat het zaaigoed betreft hebben de boeren te allen tijde beseft dat hun oogst in grote mate bepaalt werd door de kwaliteit van het zaaigoed. Staat er niet geschreven: ” Zo gij zaait, zo zult gij oogsten”. Het zaaien gebeurde met de hand. De boer had een zaaischepel⁵ voor zijn buik hangen en liep dan in rechte lijn over het land, het zaad breedwerpig uitstrooiend. Hierna werd het

⁴ De ontwikkeling van de moderne veelscharige wentelploeg voltrok zich gelijktijdig met de mechanisering van de landbouw. Bepaalde ploegmachines trekken wel 18 voren in één beurt.

⁵ Zaaischepel, een soort bak. Vroeger gevlochten van stro, later gemaakt van zink.

zaad onder geharkt. Dit gebeurde met een eg, vroeger van hout, later van ijzer.⁶



J.H.ter Balkt bezig met rogge zaaien. Oktober 1987

Wat het zaaigoed betreft hebben de boeren te allen tijde beseft dat hun oogst in grote mate bepaalt werd door de kwaliteit van het zaaigoed. Staat er niet geschreven: "Zo gij zaait, zo zult gij oogsten". Het zaaien gebeurde met de hand. De boer had een zaaischepel⁷ voor zijn buik hangen en liep dan in rechte lijn over het land, het zaad breedwerpig uitstrooiend. Hierna werd het

⁶ Het zaaien van granen, waaronder ook mais, gebeurt tegenwoordig door zaaimachines.

⁷ Zaaischepel, een soort bak. Vroeger gevlochten van stro, later gemaakt van zink.

zaad onder geharkt. Dit gebeurde met een eg, vroeger van hout, later van ijzer.⁸

Nadat het koren gezaaid was lag de akker er ietwat verlaten bij. Maar onder de oppervlakte schoot het graan wortel en ontwikkelden zich geleidelijk de kleine kiemen. Sneeuw had geen nadelige invloed op het gezaaide graan. Vanaf de lente schoot het koren snel op. Zowel de stengel als de aar kregen geleidelijk vorm waarna de bloeiperiode volgde. Met de volgroeide graankorrel wordt de eeuwige kringloop gesloten. Uiteraard ging de boer regelmatig kijken hoe zijn gewas (en dat van buurman) er voor stond.

Oogsten

Door de eeuwen heen, is de oogsttijd de bekroning van het werk van de boer. Nu word bewezen of hij al dan niet het gehele jaar door goed gewerkt heeft. De oogstmaand is, zoals in elk seizoen, veel en hard werken van de vroege morgen tot de late avond. 's Morgens vroeg trekt de boer, na het melken, naar het land om met een zicht⁹ de rogge te maaien.¹⁰ Als jongen van negen jaar ging ik met mijn grootvader mee om de gemaaide schoven te binden. Dit gebeurde met twee “zelen”(een aantal stengels). Sommige boeren gebruikten maar één zeel. Tegen tien uur kwam mijn grootmoeder met pannenkoek (vespertied) en koffie en water met wat azijn erin tegen de dorst. Mijn grootmoeder ging dan verder met het binden terwijl ik met de zicht van vader (deze werkte ergens anders) rogge ging maaien. Wanneer tegen de avond rijen schoven op het stoppeland lagen, moesten deze

⁸ Het zaaien van granen, waaronder ook mais, gebeurt tegenwoordig door zaaimachines.

⁹ Zicht, bij velen beter bekend als Sikkel. Vele kennen nog wel het bekende oogstlied: “Sikkels blinken...”

¹⁰ In verschillende plaatsen, ook in Markelo, worden te behoeve van de toerist oogstfeesten georganiseerd waar het maaien en dorsen wordt uitgebeeld.



Even een rustpauze door de fam. Zwiers (de Boa) en medewerkers tijdens het rogge maaien.

nog worden opgehokt. Bij ons werd dat “gasten” genoemd. Hierbij werden zes schoven aan een gast gezet zodat ze konden drogen. Na ca. drie weken werd de rogge opgehaald. Men gebruikte dan de zogenaamde langwagen met opzetstukken. Rogge op een wagen pakken was een secuur werk want vaak moest men met een voer rogge over hobbelige zandwegen. Wanneer een voer rogge geladen was ging er een weesboom¹¹ overheen die aan beide kanten met een touw werd vastgetrokken. Als jongens moesten wij mee naar het land om aren te vergaren, want niets mocht er verloren gaan.

Thuis werd de rogge weggepakt op de zolder van het huis of de schuur, of buiten aan een mijt. Wanneer het laatste voer rogge binnen kwam, was er “stoppelhane”. Dat wil zeggen, de ouderen dronken dan een borrel en wij als jongens kregen ranja.

¹¹ Een geschilde spar van goede kwaliteit

Dorsen

Zo ongeveer vanaf de Middeleeuwen werd in de winter de rogge gedorst met een vlegel, in onze streek met een “koeze”, een krom gegroeid boomstammetje. Vele boeren deden dat één of twee keer per week. Er werden dan een paar rijen schoven rogge of haver op de deel gelegd en met de koeze bewerkt. Men noemde dat een “legge” dorsen.¹² Dorsen was een zwaar werk dat veel kracht vereiste¹³. Het stro moest dan weer worden opgebonden en diende later als strooisel voor de varkens en koeien. In de periode 1940-1945 werden van stro matten en tassen gevlochten. De korrels en het kaf werd opgeveegd.



Dorsen bij de ‘Kieft’, (de familie Nijland op de Ha in 1932)

¹² In de periode 1940-1945 gebeurde dat vaak illegaal, want ’s morgens vroeg was er nog niet zoveel controle.

¹³ In 1875 is de eerste dorsmachine ontworpen door de Schot Andrew Meikle. In Markelo werden de eerste dorsmachines aangedreven door paarden. In het midden van de 19^e eeuw werd de eerste stoommachine gebruikt.

Om het kaf van het koren te scheiden moest er gewand worden. De wanne is een soort gevlochten bak. Door deze heen en weer te schudden en omhoog te gooien, scheidde zich het kaf van het koren. Het kaf werd met een ganzenveer uit de wanne verwijderd. Later gebruikte men hiervoor een kafmolen. Zowel een kafmolen als een wanne zijn nog te zien in het Boerderijmuseum Eungs Schöppe.

Voordat de boer ging maaien ging hij eerste kijken op welk perceel de beste rogge stond die geschikt was om volgend jaar weer als zaaigoed te dienen. Deze werd dan apart opgehaald, weggepakt en later gedorst. Zaaigoed werd vroeger bewaard in manden die waren gevlochten van stro. Na de komst van de coöperaties begin 1900, werd de zaairogge vaak gekocht.

Het zware boerenwerk is verleden tijd sinds bij de mechanisatie in de landbouw de maaidorser zijn intrede heeft gedaan. Reeds in 1950 kon een machine op een werkdag 16 tot 20 ha graan oogsten.

Nu voeren lastwagens het gedorste graan rechtstreeks naar silo's. Men ziet op het stoppeland geen schoven meer verrijzen. De maaidorser laat samengeperste balen stro achter op het veld. Gemechaniseerde landbouw en volautomatische maalderijen hebben tot gevolg dat de boer (voor zover hij nog akkerbouwer is) heden ten dage noch het zaaigoed, noch de rijpe aren, noch het gedorste koren, noch het gemalen meel met de hand aanraakt. Technici, naamloze machines en installaties hebben alle zware lichamelijke arbeid overbodig gemaakt.

De komst van machineareaal op het platteland heeft de eeuwenoude relatie tussen mens en koren, vanaf het zaaien tot het oogsten, brutaal verbroken.

Literatuur:

De wereld van het brood, door Wilhelm Ziehr.

Twents erfgoed: spreuken en gezegden.

Niks zo lekker en gezond
as wa'j verbouwt op eigen grond.

Ik straffe mien vrouwe met goeie weurde, zei de kaerl
en hie smet eur met de biebel naor de kop.

Een dronken boer en een nuchter kalf kriegt geen ongemak.

Den langzaam maor gestödig warkt
krig 't meeste af zoas hie markt.

De waereld wördt nooit lieke
want rieke trout met rieke.

Onze plannen bunt vake holtskoolschetsen:
un vere kan ze uutvaegen.

Wat waerd is da'j dot
is ook waerd da'j ut goed doet.

Hopen is un goed ontbijt
maor un slecht aovendaeten.

Wie veur ut ongeluk geboren is
zal zienen doem nog braeken met vleu knappen.

Die schuld hef mot schuiken.

Den achterste man
drif gin mense meer an.

goed is goed en slecht is slecht
of 't un heer duut of un knecht.

Stoelenmatters



Geert van Schoten zoals we hem in Markelo kenden.

Als we het hebben over stoelen matten duikt, bij de ouderen ons, onwillekeurig het beeld op van Geert van Schoten. Bij mij tenminste wel. Als jongen zie ik hem nog fietsen met zijn transportfiets waarop hij tien tot twaalf stoelen vervoerde. Over deze stoelenmatter hebben wij een gesprek met Piet Jager, in Markelo bekend als Piet van Schoten, een oomzegger van Geert.

Piet (68 jaar) is als jongen van ongeveer vijftien jaar als zoon aangenomen door Geert en zijn vrouw Aaltje.

Piet: "Als jongen kwam ik heel vaak bij mijn oom en tante. Zij woonden toen in een woonwagen op het kampje waar nu het zwembad is. Ik kon het bijzonder goed vinden met hun beiden. Geert en Aaltje hadden geen kinderen. Van Geert heb ik ook het stoelenmatten geleerd. Dat van die stoelen die hij vervoerde op de fiets, klopt precies. Een keer heeft hij daar een bekeuring voor gehad. Volgens de agent nam hij te veel ruimte in op het fietspad. Hij was te breed beladen. Een vrouw die daar toevallig

in de buurt was, verklaarde dat Geert nog nooit met de politie in aanraking was geweest. De agent heeft toen met de hand over zijn hart gestreken en de bon vernietigt. Geert kocht elke twee jaar een nieuwe transportfiets bij Johan Nijmeijer”.

Geert, geboren in Zwolle (zijn vader was een Fries) is op 79-jarige leeftijd aan een ongeneeslijke ziekte gestorven. Ze woonden inmiddels in een huisje aan de Oude Rijssenseweg. In dit huisje woonde vroeger Jan Willem Kuipers, het huisje wordt nu bewoond door een zoon van Piet.



Piet Jager op 15 jarige leeftijd.

Piet: Toen ik trouwde met Nellie zijn wij bij hen in gaan wonen. Nellie heeft hen beiden tot aan het einde toe verzorgd. Mijn oom heeft meer dan zestig jaar stoelen gemat. De stoelen die hij 's morgens ophaalde werden in de middag en avond opnieuw van een biezen mat voorzien. Als er veel stoelen waren hielp tante Aaltje mee, want die kon net zo goed matten als Geert. Toen ik het matten onder de knie had, kon ik hem ook helpen. Geert was een strenge leermeester. Als de stoel in zijn ogen niet goed gemat was, trok hij alle biezen er af en kon ik weer opnieuw beginnen. Geert heeft gemiddeld per jaar zo ongeveer 500 stoelen onder handen gehad. Omgerekend naar die zestig jaar zijn dat ruim 30.000 stoelen”.

Goed stoppen

Tegenwoordig ziet men op braderieën ook stoelenmatters bezig. Piet heeft bij sommigen wel eens hoofdschuddend gestaan.

Piet: “Bij sommigen is het nog echt amateurwerk. Het matten op zich gaat nog wel, maar de zitting goed opstoppen laat veel te wensen over. Met een paar jaar zijn deze matten al versleten. Sommigen gebruiken zoutwaterbiezen. Ze zijn fijner om te matten en de mat is mooier om aan te zien, maar ze gaan niet zo lang mee als de zoetwaterbies. De biezen moeten goed droog zijn als je ze inkoopt. Anders beginnen ze later te stinken. Voor het matten worden ze eerst in een natte doek gelegd. Je kunt ze dan beter verwerken. Als de mat dan droog wordt, trekt hij zich vanzelf vast. De biezen die wij gebruikten kwamen uit Genemuiden, soms uit de Biesbosch. Later kwamen er biezen uit Portugal.”

Om een stoel van een goede mat te voorzien gaat er ongeveer tweeënehalf uur werk in zitten. Omstreeks 1925 kostte een nieuwe maat 35 cent of drie voor fl 1,--. Na 1945 liep de prijs op tot fl 5,--, terwijl een goeie mat nu ca. €60,-- kost.

Geert van Schoten was als stoelenmatter bekend in heel Markelo. Hij was een eerlijk man, niet kwaad te krijgen en kon met iedereen opschieten. Ook zijn vrouw kende men goed. Zij waren



volledig ingeburgerd in Markelo. Aaltje ging met de “pak” rond. Dat was een koffer met allerlei onontbeerlijk huishoudelijk dingetjes, zoals naalden, elastiek etc. Als jongen stonden wij altijd met grote ogen te kijken als de koffer open ging.

Nadat Geert is overleden, is ook de stoelenmatter uit Markelo verdwenen, want Piet kan door een soort artrose aan zijn handen, dit werk niet meer doen. Wel kan hij er nog voor zorgen dat uw stoelen een nieuwe mat krijgen als het nodig is.

Stoelenmattershamer van Geert van Schooten

Openbaar vervoer, vroeger en nu

Eeuwenlang was hoefgetrappel en geknars van wagenwielen het enige geluid op de wegen, of beter gezegd zandwegen, van onze voorouders. Reizigers waren zeldzaam. Wie toch op stap ging en niet te voet wilde, maakte gebruik van trekschuit, rijpaard of postkoets.

In Twente, dus ook in Markelo, mochten bij toerbeurt de voerlieden van postkoetsen met één of twee paarden een traject afleggen, meestal tot het eerstvolgende poststation op zo'n vijftien à twintig kilometer afstand. Daar werden de paarden gewisseld. De voerlieden stonden ook wel bekend als 'postboeren'. Het waren meestal landbouwers die het rijden van de trajecten gebruikten om er wat geld bij te verdienen.

Over het gedrag van de koetsiers kwamen regelmatig klachten binnen.

Zo meldden in december 1814 drie van Deventer naar Bremen reizende vreemdelingen zich bij de burgemeester van Almelo.



Tolheffing in het Westerflief. Tolboom en toltarieven zijn nu nog te zien.

Het traject Deventer-Bremen was één van de bekende trajecten uit die tijd met verschillende poststations, o.a. in Bathmen, Holten, Markelo, Delden en Hengelo. In Markelo voer het traject vanuit Holten via de huidige Postweg en Potdijk langs herberg 'De Pot', waar een overnachting en paardenwisseling plaatsvond.

De drie vreemdelingen vertelden de burgemeester dat de koetsier, die de wagen met vierpaarden bereed, vanaf Markelo alleen maar stapvoets had willen rijden en dat ze daardoor tien uur onderweg waren geweest.

Toen ze zich daarover bij de voerman beklaagden, had hij ze onder het uiten van de vreselijkste vloeken bedreigd een pak slaag te verkopen.

Het taalgebruik van de koetsiers was meer mensen een doorn in het oog. Een dominee uit Delden, die met de postkoets naar Lingen wilde, maakte al voor het vertrek duidelijk, dat hij verwachtte dat de koetsier onderweg zijn woorden zorgvuldig zou kiezen. De voerman ging hierover niet in discussie, maar liet de verbouwereerde predikant staan waar hij stond. En dat terwijl de bagage van de dominee al was ingeladen.



Station Elsenerbroek aan de spoorlijn Neede - Hellendoorn

Van zand naar klinker

Omstreeks 1827 kwam de straatweg, de huidige rijksweg die door Markelo loopt, gedeeltelijk verhard klaar. Waar geen klinkers waren gelegd, werd een dek van twee lagen steenslag op een onderlaag van leem of klei aangebracht.

Het vervoer over de weg werd dankzij de sporadische verhardingen ietwat comfortabeler, maar het hield nog steeds niet over.



Station Markelo omstreeks 1910

In 1839 was de eerste spoorlijn in Nederland een feit. Snel hierna ontwikkelde men ook in Twente plannen om het gewest per trein bereikbaar te maken, maar die liepen op niets uit.

Het duurde nog tot 1865 eer Markelo zijn spoorstation kreeg. De benaming 'Diepenheim' viel niet in goede aarde bij de gemeenteambtenaren. Een station op Markelo's grondgebied met de naam 'Diepenheim' op de gevel, dat kon toch niet. Dus werd de naam

veranderd in 'Markelo'. De huidige lijn Zutphen-Hengelo kostte de gemeente Markelo bijna 50 hectare aan grond. Maar opeens ging het toen snel, in het kielzog van de industriële revolutie. Handige constructeurs, met een vooruitziende blik, brachten de mensheid in de 19^{de} eeuw in verrukking met treinen en trams.

Het bleef niet bij lokale spoorlijnen, stoomtreintjes en paardentrans, want in 1886 werd het automobiel geconstrueerd. En dan was daar rond de eeuwwisseling opeens de autobus. Omnibus werd het vervoermiddel aanvankelijk genoemd, bus 'voor allen'. Een revolutie was het. De eerste omnibussen reden in Duitsland, maar waren nog niet erg betrouwbaar. Omstreeks 1907 kwam de houten carrosserie en kreeg de westerse wereld busbedrijven en busbouwbedrijven.



Buitenhuis sr. met zoon Wim in de Stationsstraat.

We schrijven het jaar 1901 en in Markelo werd Jan Willem Koeslag aangesteld als 'koetsier', oftewel chauffeur van de omnibus.

Koeslag, een bekend dorpsfiguur en vanaf 1922 wonende in de kosterwoning aan het Kerkplein, onderhield met de omnibus een verbinding tussen het dorp en het station.

Het eerste kleinschalige openbaar vervoer in Markelo was een feit! Twaalf jaar lang verzorgde Koeslag de verbinding, maar door gebrek aan passagiers werd die opgeheven.

Tijdens en na die tijd werd dit traject weer per koets onderhouden. In 1953 werd het station gesloten voor personenvervoer.

Van omnibus tot autobus

De verbetering van het wegennet had belangrijke gevolgen voor het openbaar vervoer. In de jaren twintig kwam een groot aantal autobusdiensten van de grond, waardoor men nog gemakkelijker kon komen waar men wilde.

Na verloop van tijd bleven er in deze omgeving, als gevolg van zware concurrentie, van de ongeveer zeven busondernemers 3 belangrijke over, nl. de TET (Twensche Electriche Trammaschappij), de TAD (Twensche Autobus Dienst) en de OAD (Oversijsssele Autobus Dienst).



Eén van de eerste autobussen van de OAD; de Bedford uit 1938

23 december 1923

Maandag reden voor het eerst de autobussen van de Overijsselsche Auto Maatschappij.

De gelegenheid om vanuit Markelo b.v. naar Deventer of richting Hengelo te reizen neemt haast met de dag toe.

Reeds was door auto-ondernemers uit Holten de gelegenheid opengesteld om Vrijdags de Deventermarkt te bezoeken, doch deze diensten worden overtroffen door eerstgenoemde maatschappij, die dagelijks eenige ritten maakt Hengelo – Deventer en omgekeerd.

April 1924

Bij geruchte vernemen we, dat de Ov. Autobus-Maatschappij, gevestigd te Deventer, haren dagelijkschen dienst Deventer – Markelo - Hengelo en andere plaatsen met ingang van heden, 16 April, heeft gestaakt. Heden, 16 April, althans geen dienst en we meenen daaraan te mogen afleiden, dat het gerucht waarheid bevat. Dit is de derde en laatste auto-dienst voor onze plaats, die het bijltje er bij neerlegt.

Berichten gevonden in het Twentsc Zondagsblad.

De huidige OAD, in Holten gevestigde en in 1924 opgerichte busmaatschappij, ging lijndiensten onderhouden in een deel van Salland en Twente, dus de bus deed ook Markelo aan.

Voor de Tweede Wereldoorlog kon men nog niet spreken van een geregelde lijndienst die op vaste tijden Markelo aandeed en tijdens de oorlog al helemaal niet, want de bussen werden gevorderd door de Duitsers.

TARIEVEN

	1ste klas	2de klas
Amstel - IJburg of IJburg - Amstel	0,40	0,30
Amstel - IJburg of IJburg - Amstel	0,25	0,20
Amstel - IJburg of IJburg - Amstel	0,20	0,15
Amstel - IJburg of IJburg - Amstel	0,15	0,10
Amstel - IJburg of IJburg - Amstel	0,10	0,05
Amstel - IJburg of IJburg - Amstel	0,05	0,00
Amstel - IJburg of IJburg - Amstel	0,00	0,00

Maandkaart voor 4 tot 10 jaar halve prijs

De bus is niet te vergelijken met bovenstaande tarieven.

Het bustarief van nu is niet te vergelijken met bovenstaande tarieven.

In de jaren vijftig kwam een geregelde lijndienst pas goed van de grond.

Veel veranderingen hebben zich tot verleden jaar in de busondernemingen voltrokken. Bijvoorbeeld de personele bezetting: de conductrice is al jaren geleden uit de bus verdwenen.

Het buskaartje, toen nog verkrijgbaar bij de chauffeur in de bus, heeft plaatsgemaakt voor de strippenkaart, dat niet meer verkrijgbaar is in de bus. Maar ook de bus zelf heeft de laatste jaren veel veranderingen ondergaan.

Eind vorig jaar kwam er een eind aan een bijna 80-jarige ongeregelde en geregelde OAD-lijnbusdienst.

Er is nu een lijndienst die verzorgd wordt door Syntus en zelfs Rijssen is nu per bus bereikbaar.



De vooruitgang in beeld, zoals je ziet; de tijd staat nooit stil.

De OAD wil zich nu helemaal richten op reis- en vakantievervoer. Zij gaat nu als touroperator verder. Busonderneming Syntus verzorgt nu de lijndiensten.

Overig openbaar vervoer

Een andere vorm van vervoer is de taxi. Dit vervoer wordt in Markelo verzorgd door de firma's Nijmeyer (Vastert) en Frederiks. In de jaren '50 kon men ook nog een taxi bij de firma Dollekamp (Willem van de Smid) bestellen. Lucht- en scheepvaart, vormen van openbaar vervoer waar veel gebruik van werd en wordt gemaakt, liggen beide te ver van Markelo om als belangrijke transportmogelijkheden voor ons te worden aangemerkt. Door de luchtvaart is het vervoeren van passagiers per schip enorm teruggelopen. Terwijl het luchtverkeer nog steeds toeneemt.

Bronnen:

Ach, lieve tijd, duizend jaar Twente en de Twentenaren

De Marke van Stokkum

Markelo, dorpsgeschiedenis

Op reis

Gedicht

Bij onze zoektocht in de krantenarchieven van Tubantia kwamen wij een gedicht tegen waaruit bleek dat vroeger het wel en wee in Markelo ook kritisch werd gevolgd. Onderstaand gedicht is op 6 januari 1930 geplaatst in het Dagblad van het Oosten. Het is met een pseudoniem ondertekend, misschien duikt de naam van de maker nog een keer op.

Bij ons in Markelo

We leven bij ons toch knus bij elkaar
 We hebben van alles een weinig,
 We hebben een zang en een woonwagenkamp
 En nooit kijkt er iemand sagrijnig.

Concurrentie bestaat ook in Markelo niet
 Want we hebben maar één Coöperatie,
 Eén Bilderdijk, korfbal, één kerk en één school
 En wil iemand iets zeggen, dan praat'ie.

Zelfs wil de Vereeniging voor Vreemdelingenverkeer
 Een museum in Mark'lo gaan bouwen,
 De voetbal heeft biervaten reeds toegezegd
 Maar 't bier wou ze liever zelf houwen.

Van Bilderdijk krijgt ze 't ouwe toneel
 Daar niemand dat ding meer wil huren,
 Van de gemeente 't stadhuis en de belastingdruk
 Want die kunnen zoo lang niet meer duren.

Van de Volksfeestcommissie het Volksfeest cadeau
 Want die dingen zijn zeldzaam geworden,
 Verder een plan voor een ijsclub en de vereniging zelf
 Heeft nog vervelozere reclameborden.

Maar een plan is maar een plan, en de tijd duurt nog lang
Dus 'k weet niet of 't museum wel doorgaat,
En ik denk daarom ook dat dit geniale plan
Op den duur ook wel in zoo'n gesticht gaat.

Want o, we leven bij ons toch zo knus bij elkaar
We leven als broertje en zusje,
En geven elkaar, precies zoo als zij
Nu eens een knauw, dan een kusje.

CRITICUS

Nu...



Een gedeelte van de gebouwen van Dieka van de Kruusweg

en Vroeger



zoals Dieka begon.

Beste lezer,

In dit nummer heeft u weer een aantal verhalen kunnen lezen die allen betrekking hebben op de geschiedenis van Markelo. Om deze geschiedenis uit te zoeken en vast te leggen, zijn in toerbeurt regelmatig een aantal medewerkers van de Stichting Heemkunde en de Stichting Foto en Krant daar mee bezig. Deze werkzaamheden omvatten onder meer:

1. Het onderhouden, uitbreiden en indexereren van het krantenarchief.
2. Het uitbreiden en digitaliseren van het fotoarchief dat momenteel ca. 9000 foto's omvat.
3. Het archiveren van overige stukken, zoals akten, kaarten, boeken, advertenties etc.

Naast de boeken "Belastingregisters", "Markelo, dorpsgeschiedenis" en de "Marcke van Stokkum" wordt er momenteel hard gewerkt aan een nieuw boek dat in de loop van het volgend jaar zal uitkomen. Hierin wordt onder meer de geschiedenis vastgelegd van de buurtschappen Achterhoek, Borkeld, Groenland, Markelose Broek en de Dijkerhoek. In deze buurtschappen zijn inmiddels een groot aantal boerderijen en andere bebouwingen voor dit boek gefotografeerd. Wij zeggen u hartelijke dank voor de medewerking die we daarbij mochten ondervinden, alsmede voor het beschikbaar stellen van oude akten en foto's.

Om al dit werk te kunnen verrichten krijgen wij een kleine ondersteuning van de gemeente. Wij kunnen echter nog veel

meer steun gebruiken om alle onderzoeken te kunnen verwezenlijken. Ook u kunt ons ondersteunen door donateur te worden van de Stichting Heemkunde Markelo voor minimaal € 12,- per jaar. Wij zouden u zeer erkentelijk zijn voor een dergelijke ondersteuning en u ontvangt twee keer per jaar een uitgave van Marclo's Chronyke. Aan de ommezijde van deze pagina vindt u een aanmeldingsformulier voor het donateurschap. U kunt dit formulier afgeven op dinsdag- en donderdagmorgen in het voormalige gemeentehuis aan de medewerkers van ons archief.

Een telefoontje aan de redactieleden van dit blad (zie binnenzijde voorpagina) is ook voldoende waarna wij dit formulier graag ophalen.

Namens het bestuur,
G.J.Leferink, voorz.